

Kahden naapurin loukussa

Ukrainan oranssivallankumouksen johtajien mielestä vallankumouksessa oli kyse ensisijassa Ukrainan suuntautumisesta Eurooppaan eikä Venäjä-vastaisuudesta. Useat kommentaattorit sekä lännessä että Venäjällä näkevät viime vuoden dramaattiset tapahtumat Kiovyssä kuitenkin toisessa valossa. He pitävät tapahtumia manifestina, jossa määriteltiin Ukrainan strateginen ja jopa kulttuurinen valinta. Tässä paradigmassa ”Euroopan tien” valinta tarkoittaisi Kremlin elintärkeinä pitämien Venäjän kansallisten etujen horjuttamista. Harvardin yliopiston professorin Roman Szporlukin mukaan oranssivallankumouksen lopullinen voitto tai tappio tulee määräämään Ukrainan tien – kohti Eurooppaa tai takaisin Venäjälle. Venäläisillä strategeilla näyttää olevan sama näkemys Ukrainan presidentinvaalien geopolittisista seuraamuksista.

Ukraina on vaikeassa asemassa. Euroopan unioni on tervehtinyt demokraattista muutosta Kiovyssä, mutta etenkin Euroopan perustuslain kokemien takaiskujen seurauksena se on ollut haluton tarjoamaan Ukrainan uudelle hallitukselle mahdollisuutta unionin jäsenyyteen lähitulevaisuudessa. Mahdollinen jäsenyys rikkaassa unionissa on kuitenkin EU:n vahvin väline, jolla se voi stimuloida muutosprosesseja eurooppalaisessa integraatiossa mukana olevissa maissa. Tämä merkittävä kannustin puuttuu selvästi Brysselin politiikasta Kiovan suhteen. EU tarjoaa Kiovalle sen sijaan kiistanalaista ja ei-innostavaa ”Euroopan naapuruuspolitiikkaa”. Tämän

vuoksi Eurooppaan integroivat uudistukset ovat jäämässä hämärän peittoon Ukrainassa samoin kuin sen mahdollinen EU-jäsenyys.

Samaan aikaan Moskova näyttää uskovan, että sillä on jonkinlainen strateginen revanssi-mahdollisuus Ukrainassa. Putinin hallinto aistii EU:n epävarmuuden Ukrainaa kohtaan ja toivo oranssin värin haalistuvan pian Kiovyssä. Samalla se pyrkii päättäväisesti voittamaan takaisin ainakin osan vuoden 2004 lopulla häpeällisesti kärsimästään geopolittisesta tappiosta.

Kreml ei pitkään aikaan kyennyt näkemään EU:ta poliittisena yhteisönä. Tämä näkemys alkoi muuttua vasta Putinin noustua valtaan. Mutta silloin oli jo liian myöhäistä, sillä EU oli jo valmistunut laajenemaan voimakkaasti itään. Venäjä havaitsi pian, että sen suurin kauppakumppani saattoi olla myös vakava geopolittinen kilpailija, kun Venäjän ja EU:n ”naapurustot” alkoivat mennä päällekkäin. Lisäksi viimeisimmän liittymiskierroksen aikana EU:hun liittyi joukko Itä-Euroopan maita, joissa Moskovan mukaan vaikuttaa vahva Venäjä-vastainen ilmapiiri. Näiden uusien jäsenten rooli EU:ssa on Moskovan analyytikoiden mukaan kaksijakoinen. Ne vaikuttavat negatiivisesti koko EU:n Venäjä-politiikkaan ja toisaalta ne edistävät EU:n jäseneksi haluavien IVY-maiden kuten Moldovan ja Ukrainan jäsenyyspyrkimyksiä.

Näyttäisi siltä, että geostrategian näkökulmasta EU:n itälaajentuminen ei ole miellyttänyt Moskovaa kahdesta syystä. Toisaalta Venäjä

jätettiin selvästi niiden poliittisten prosessien ulkopuolelle, joissa yhtenäistä Eurooppaa muotoiltiin. Toisaalta taas EU:n lopullisen itärajan sijainti on jäänyt kiistanalaiseksi. Monet Venäjällä pitävät tällaista tilannetta varsin epämuksavana. ”Venäjän rajoille on syntynyt supervaltio – ainoa poliittinen yhteisö nykymaailmassa, joka välttelee vastaamista missä sen lopullinen raja tulee kulkemaan”, todetaan tuoreessa kirjassa, jolla on paljon kertova nimi: ”Euroopan projekti ilman Venäjää”.

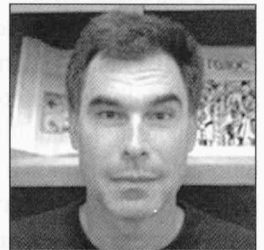
Ukraina on tärkeä Kremlille sen tulkitsessa uudestaan Euroopan käsitettä. Tällä hetkellä venäläiset analysoijat edistävät aktiivisesti ajatusta kahdesta Euroopasta, joista toinen on Brysselin integroima Eurooppa ja toinen Venäjän johtama ”Euro-Itä”. Venäjä arvostaa yhä paljon asemaansa eurooppalaisena maana, erityisesti jos se voi esiintyä ”toisen Euroopan” johtajana. Mutta jos läntiset IVY-maat, erityisesti Ukraina, alkavat suuntautua kohti EU:ta, niin Venäjä joutuu nähtävästi kohtaamaan ikävän identiteettikriisin. Siltä riistetään kyky esittää itsensä vaihtoehtoisen Eurooppa-blokin johtajana. Lopulta, kun Venäjä eristetään laajasta Euroopasta, sen täytyy vastata vaikeaan kysymykseen mikä on sen asema Euroopassa. Putinin hallinto ei voi hyväksyä Juštšenkon hallitusta juuri siitä syystä, että se edustaa Ukrainan kaipuuta Venäjältä erillään olevaan identiteettiin sekä nuorison haavetta Ukrainasta täysivaltaisena Euroopan unionin jäsenenä.

Venäjän poliittisten kommentaattoreiden käymä kiivas debatti Ukrainan geostrategisesta suuntauksesta paljastaa huomattavat mielipideerot Venäjän omasta kansainvälisestä identiteetistä ja sisäpolitiikasta. Liberaalit asiantuntijat näkevät Ukrainan reformihallinnon aiheuttaman haasteen hyvänä mahdollisuutena Kremlille muuttaa yleistä strategista ajattelutapaansa ja sopeutua muuttuvaan geopolittiseen todellisuuteen. Tämän todellisuuden keskeinen näkökulma on se, että Moskovalle kiittolisuudenvelassa oleva homogeeninen neuvostoajan jälkeinen tila on katoamassa. Venäjän vaikutusvallan jatkuva pienentyminen muistuttaa liberaalien mukaan

luonoltaan ja seuraamuksiltaan Euroopan siirtomaaimperiumien romahdusprosessia toisen maailmansodan jälkeen. Mikäli Venäjä onnistuu saattamaan loppuun kivuliaan muuntautumisen ”suurvallasta” ”normaaliksi valtioksi”, se tulee lähentymään Eurooppaa, sillä juuri Venäjän määräilevä asema on pitkään estänyt sen mieltämistä eurooppalaisena valtiona. Oranssivallankumous saattaa näin hyvinkin helpottaa Venäjän ”paluuta” Eurooppaan ja vallankumouksen jälkeisellä Ukrainalla on rooli Moskovan uutena ”ikkunana Eurooppaan”.

Venäjän konservatiiviset poliittiset ajattelijat eivät hyväksy tämän kaltaisia argumentteja. Päinvastoin, analysoidessaan lännessä meneillään olevaa kriisiä he ennustavat, että EU:ta seuraa Neuvostoliiton kohtalo ja että se tulee lopulta hajoamaan mikäli se jatkaa ”holtitonta” laajentumistaan. Heidän mukaansa Brysselin pitäisi ymmärtää, ettei se voi kantaa vastuun taakkaa ”koko eurooppalaisesta sivilisaatiosta” ja että sen tulisi nähdä, että pelissä on toinen merkittävä pelaaja, jonka kanssa sen tulee jakaa vastuu. Eräs kommentaattori toteaa, että ”Euroopan tulevaisuus ei ole EU:n rajattoman laajenemisen varassa – vaan se riippuu kahden unionin perustamisesta. – Länsieurooppalainen ja itäeurooppalainen (venäläinen) unioni tasapainottaisivat toisiaan ja kilpailisivat rauhanomaisin keinoin”.

On silti epätodennäköistä, että Ukrainasta kovin pian tulee Moskovan ”ikkuna Eurooppaan” tai että se palaa äiti-Venäjän helmoihin. Todellisuudessa Kiova tulee säilymään pitkään kahden vahvan naapurinsa vetokapulana.

I g o r T o r b a k o v

Kirjoittaja on Istanbulissa toimiva freelance-journalisti ja poliittinen analyysoija